

Herczog Noémi

Ki jön a fehér macsó rendező után?

A TÁGRA ZÁRT SZEMEK PRÓBÁJA
A DOLLÁR PAPA GYERMEKEI PRODUKCIÓJÁBAN

A mióta figyelem, hogyan jelenik meg Ördög Tamás rendező saját előadásában, érdekel ez a mindig civil – ezáltal mindig hasonló –, kissé flegma, ironikus humorú, titokzatos karakter. A legkevésbé sem kelti autoriter direktor benyomását, ettől olyan szokatlan. Az ember nem tudja hová tenni. Sejttem, hogy éppen ezért a nem kifejezetten macsó, erős kisugárzású, kifürkészhetetlen személyiségeért választotta Pass Andrea a *Más nem történt* rajongva szeretett, istenített pedofil középiskolai tanára szerepére, ahol kivételesen vitt az alakításába egy alig-alig észrevehető meleg árnyalatot is. A Dollár Papa Gyermekei legutóbbi előadását Ördög ugyan ismét rendezőként jegyzi, de – miközben a nézők többsége ezzel tisztában van – színre visz egy másik, tőle elég távol álló rendezőtípust is, akit Rába Roland alakít ebben a „színház a színházban” szerkezetű előadásban.

A *TÁGRA ZÁRT SZEMEK próbájában* (2015) megjelenő rendezőt nézve – és akár a korábbi Dollár Papa-produkciók ismeretében – végképp elbizonytalanodhatunk, hogy a megszokott értelmében kell-e felfognunk a színlapon feltüntetett rendezői szerepkört. Mintha a rendező színrevitelén keresztül ezúttal egy új színház negatív krédóját fogalmazná meg Ördög Tamás. A javaslat egy olyan, ma is elterjedt szemlélet kritikáján keresztül vetődik fel, ahol a színház egyetlen akarat fegyelmezőintézményét jelenti, a rendező pedig autoriter személyiséget, aki a lélektani realizmus okán pszichoterrort alkalmaz a színészen, arra kényszerítve, hogy privát és szakmai életének határát elmosva saját emlékeiből, önmagából építkezzen. És amely rendező a társadalmi berendezkedésből következően mindmáig többnyire férfi. Mintha az előbbi szemlélet kritikáján keresztül a *TÁGRA ZÁRT SZEMEK próbájában* egy kollektív, a fent vázoltnál demokratikusabb alkotófolyamat sejlene fel, és a klasszikus rendező-szerep kritikájában kirajzolódna egy új, más-képp irányító, egyúttal rendhagyó, nem a szokásos macsó értelmében vett férfias személyiség sziluettje.

Az előadás egyik jelenetében Rába Roland az agresszív rendező szerepében bejelenti, hogy nem hisz a feminizmusban, és követeli a Láng Annamária alakította, vadul tiltakozó színésznőtől – a fikció szerint élettársá-

Rába Roland és Ördög Tamás

Ligetvári Csenge felvétele

tól –, hogy engedje magát egy szerepében felfofozni. A vita elmérgesedik, végül kisebb pofon helyett majdnem összeverekednek. Ebben a verekedésben egymásba olvad szakmai és magánéleti düh, mint ahogy egymás iránti érzéseikről sem választható le, ami a másikban a színésznek, illetve a rendezőnek szól. Nem véletlenül találjuk a *TÁGRA ZÁRT SZEMEK* „ha színész vagy, hagyj magad felfofozni” jelenetének pandanját Schilling Árpád *Lúzerében* (2014). A *Lúzer* kritikus hangot megütő, feminista kiáltványában Sárosdi Lilla nem kevés kiszolgáltatottságot sugallva egy kanapé közepén ülve veri ki a jobbján és a balján ülő férfiak farkát, miközben annyit mond: ez a színészet.

Ördög Tamás rendezése ugyan nem önszínrevitelen keresztül, de szintén fikció és valóság keveredésén, egy eljátszott próbaszituációban mutatja meg a nevetséges, vesztes színházrendezőt. A siker különösen kötelező és nyomasztó velejárója a rendezői színház hierarchiájának csúcán álló, többnyire nagy egóval rendelkező, autoriter személyiségnek, a rendezőnek – mint általában a hagyományosan férfias és ezen belül a hatalmi és vezető szereppel járó foglalkozásoknak. A *Lúzerben* Schilling Árpád a kötelező terhet, a sikeres macsó férfi követelményét igyekszik leépíteni-hántani önmagáról

azáltal, hogy tagadás helyett bátran beáll a vesztes szerepébe. Hol Marx mellszobrával, hol pelenkásan, szarosan, betegen, vesztes vegetáló rendezőként reprezentálja önmagát. Leszámolva a rendezőhöz tapadó „siker macsó” sztereotip elvárásával.

Ha megpróbáljuk *A TÁGRA ZÁRT SZEMEK próbáját* ars poetica-ként nézni, akkor Rába Roland rendezőfigurájában a rendezői autoritás itt minimum ironikusan jelenik meg, mint frusztrált, olykor esetlen dramatikusan alak. A nézők többsége tudja, hogy Ördög Tamás az igazi rendező – ő az, aki a kintről érkező Rába Rolanddal szemben már az előadás kezdete előtt a játéktérben van, illetve a végén lekapcsolja a villanyt –, miközben az előadásban a rendező szerepét Rába Roland játssza. Talán ez a kettősség már önmagában kimozdítja a rendező alakjához kötődő egyszemélyes autoritást.

Ördög Tamás előadása a *Lúzer*hez hasonlóan fikció és valóság összemosisásával játszik. A címben is megjelenő fiktív próba-szituációban Láng Annamária, Rába Roland, Ördög Tamás és Urbanovits Krisztina civil személyisége az előadás „színház a színházban” szerkezete miatt további szerepekkel keveredik: a próbáló társulat alakjaival és annak a darabnak a szerepeivel, amit próbálnak. Az emblematikus pofon-skeccs Színész és Rendező hagyományos viszonyának szadomazóra hangolt megjelenítése. A rendező (Rába Roland) hisztérikus dühvel követeli, hogy a színésznő (Láng Annamária) engedje már magát felpofozni. Utasítása a profi rendezői színház igényéből fakad. Az, hogy az autoriter rendező női párja, a díva ezt váratlanul megtagadja, egyszerre tanúskodik profizmusa hiányáról – ha a rendezői színház szabályai felől nézzük a jelenetet –, ugyanakkor a színészi autonómia megnyilvánulása. Egyszerre egy hisztérika magakelletése és a férfi megálázó akarátának karakán megtagadása.

Ide tartozik az is, hogy a sűgő szerepében Urbanovits Kriszta úgy öltözteti Láng Annamária színésznőjét, mintha az anyukája volna, és mintha a színész ovis lenne és egyedül képtelen volna felöltözni. A díva észbontó nő, akitől a férfiak elveszítik a fejüket, mégis gyerek, aki egyedül nem tudja a jelmezét felvenni. Sejthetően belejátszik a színésznő dacos reakciójába a Rába Roland karakterével közös magánéletük is; elgondolkodtató közöttük az a párbeszéd, amelyben a rendező viszonyukat közös szakmai érdekkapcsolatnak minősíti: egyiküket inspirálja, a másikat pedig megmutatkozási lehetőséget ad. Az előadás a nézőt sokszor a fikció szintjei közötti változtatással zökkenti ki – ennek része Rába Roland karakterének „szerep a szerepen belüli” megalázása Billként, amikor is a feszültség csúcspontján egyszer csak felpattan, és egy szál pólóban (egy fikciós szinttel kijjebb lépve) rendezőként instruálja a jelenetet, magyarázni kezd. Alul nem visel semmit, és ez a köznyelvben csak *Donald kacszás* néven hívtott jelenség egyértelmű humorforrás. Az autoritással leszámoló, a hatalmat karneváli nevetéssel semlegesítő, alapvető kép.

Az eleinte erősnek tűnő rendező megsemmisülésének, megaláztatásának történetét az előadás ironikusan viszi színre: a próba-szituációnak köszönhetően követhetjük a színrevitel dilemmáit. Például mikor jelenik meg képileg erősebben a rendezői kiszolgáltatottság? Ha pszichorealista hitelességgel látjuk végbemannit Rába Roland karakterének megsemmisülését?

Vagy erős hatással bír önmagában az is, ha levetkőztetjük? Külön humorforrás, hogy Ördög Tamás rendezőt a darabbeli rendező, Rába Roland utasítgatja mint színészt: ne belülről próbálja megélni a megalázottságot, legyen itt „valami erősebb” – erre feladódik a könnyű megoldás, mondjuk, vetkőzzön le.

A régi és az új rendező szembeállításaként is felfogható az a jelenet, ahol tehát többszörös csavarral, az előadásbeli rendezőt, Rába Rolandot instruálja a tényleges rendező, Ördög Tamás. A szexjátékszert – az egész fejét befedő maszkot – viselő, levegőt nehezen kapó Ördög komikus, amint ráparancsol Rábára, hogy vetkőzzön. Az készséggel teljesíti az előre megbeszélte utasítást, pucéran négykézlábra ereszkedik. Aztán, mintha mégis kényelmetlenül érezné magát ebben a hirtelen civil, mert pucér helyzetben, anélkül, hogy ezt a kényelmetlenséget bevallaná, átmegy védekező támadásba. Ócsárolni kezdi Ördög Tamás színészt, azzal vádolja, hogy ártalmatlan a színésze, és ezért feleslegessé, veszélytelenné és komikussá válik a bátran bevállalt meztelenség-gesztus. A jelenet komikumát ténylegesen inkább az adja, ahogy Rába rendezője miközben ócsárolja, nagyon pontosan, de macsó-szemészögből jellemzi Ördög Tamás színpadi karakterét. Aki egyébként már ránézésre sajátos bohóc-figura, s ezt az örök komikumforrás csak fokozza: ha egy színész dadaista, értelmetlen jelként a legnagyobb természetességgel fejét befedő maszkot visel, az a TÁP Színház legendás nyula óta derültséget szokott kelteni színpadon. A rendező közben csak szapulja őt, hogy nem veszélyes, viszont komikus, és tényleg: „ti nem szálltok alá a színház poklába bazdmeg, csak félszívvel, mindent kelleltenül”. Az új színjátszás a vádak szerint komolytalan, nem éppen Artaud kegyetlen színháza, iróniája súlytalanná és drámaiatlanná teszi. Ez talál, mert a DPGY ismerői tisztában vannak a veszéllyel, hogy hiperrealisztikus, szellemes és öironikus színházuk legnagyobb kihívása, egyébként a posztmodern színházzal rokon módon, hogy az ironikus megszólalásból mitől ne vesszen ki a dráma, a megrendülés lehetősége. Ahogyan ebben a jelenetben sem érezzük a meztelenséget a kiszolgáltatottság színpadi jelének. Rába diktátor-rendezőjének ebben igaza van, akkor is, ha kicsit átlátszó, hogy csak azért mondja, mert szeretne öltözni. Az előadás az egyakarátú rendezői színház erőszakos főhősének paródiájával megfogalmazott kritikájával azt sejteti, hogy a Rába Roland alakította diktátorral szemben ezek az előadók vélhetően nem kiszolgáltatott bábok. Hanem önálló akarattal rendelkező lények. Így Bill meztelensége és be nem vallott pironkodása pucérsága fölött valóban nem veszélyes szituáció. Inkább szellemes karakterleírás a macsó férfi rendezőről, aki még átmenetileg sem bírja a vesztes helyzeteket. De vele szemben sem a makulátlan új rendező áll, nem a belátó, modern férfi. Hanem egy maszkjában sem túl félelmetes, a levegőt nehezen vevő, kissé teszotosza mitugrász öironikus és igen szellemes önszínrevitele.

A TÁGRA ZÁRT SZEMEK próbáján tehát vesztes rendezőként ismerjük meg a Rába Roland játszott karaktert és Ördög Tamás színészt, az előadás tényleges rendezőjét is, ahogy az a *Lúzer*ben történt. Ördög Tamás já-

tékosan ironizál a sikeres hím rendező színházának elvárásrendszerén, ahogy önmagán is, amikor letépi magáról a maszkot, mert már majdnem megfulladt. Ironizál az egyakarátú színházrendező macsó karakterén is, aki kijelenti, hogy Ibsen *Nórája* nem mond semmit a mai nézőnek, és – külön utalásként a DPGY *Nóra*-adaptációjára megjegyzi, hogy ha éhgyomorral beülsz egy Ibsen-előadásra, bele is halhatsz.

A *TÁGRA ZÁRT*-ban megjelenő rendezőket mint-ha csak férfiaságukban, kvázi övön alul lehetne megalázni, érvekkel nem. Rába rendezőjének élettársa szerepében Láng Annamária tömören csak annyit vág a pasijához, hogy „kicsi a farkad”, mert éppen szakmai érvekbe bújtatott magánéleti dőfészként köztölték vele, hogy fogalma sincs a nőiségről. És mi-

közben próbálom ellenőrizni állítása igazságát, végül a háttérben az előadás valódi rendezője, Ördög Tamás alig észrevehető lépést tesz, hamiskásan lekapcsolja a villanyt, és ezzel vége. Vajon ez az új rendezőtípus, a férfias irányítás helyett a kollektíva részét képező személyiség hogyan változtatja majd meg azt az elvárást, amit pillanatnyilag a műről mint egyetlen akarat uralta jelenségről gondolunk? És mit kezd majd a nagy szerelmi drámákkal a nem macsó férfi?

Hol? Trafó

Mi? a *TÁGRA ZÁRT* SZEMEK próbája – Írta: a Dollár Papa Gyermekai Arthur Schnitzler *Álomnovellája* alapján.

Kik? Láng Annamária, Rába Roland, Ördög Tamás, Urbanovits Krisztina.

Rendező: Ördög Tamás.

Puskás Panni

SZENT FALLOSZ

FÉRFIVALLOMÁSOK – SANYI ÉS ARANKA SZÍNHÁZ

A *Férfivallomások* című előadásból az derül ki, hogy nemcsak mi, nők, hanem bizony a férfiak is a fallosz uralma miatt szenvednek, csak kicsit másképp, úgyhogy nagyon megsajnáltam őket.

Roppant szimpatikus vállalkozás, amikor egy nő, esetünkben Selmeczi Bea úgy dönt, hogy ír egy szöveget a férfiak legmélyebb frusztrációiról, majd színpadra állítja azt. Persze, lehetne azt mondani, hogy ez olyan, mintha férfiakat faggatnánk a PMS és a menzesz okozta kínokról. De mivel tudást nemcsak a tapasztalat segítségével szerezhethünk, ugyan miért is ne lehetne egy férfinak releváns véleménye ezekről?

Fasz, pénisz, füttyi, kuki, bráner, farok, hímvessző, dákó. Hogy társadalmilag mennyire tabu a nemi szervekről beszélgetni, azt az is jól bizonyítja, hogy pironkodva írtam le ezt a pár szót, az olvasót pedig feltehetően zavarba hozza egy kissé, hogy egy kritikában látja. Nagyjából ez derül ki az előadásból is, mely prudériától mentesen használja a legkülönbözőbb szinonimákat a férfi hímtag megnevezésére. De mire a szöveg elkezdődik, már egyáltalán nem lehet minket meglepni, mert felvezetésként egy rövid, életigenlő popszámot hallgatunk, az *It's a penis* címűt, melyhez klip is jár: egy cuki animációs film gördeszkázó, motorozó, bungee jumpingoló, táncoló, összehúzó és erektiló, de minden pillanatban boldog hímvesszőkről. A közönség tagjai rövid időre zavarba jönnek, majd később jóízűen nevetnek, esetenként rá is unnak kicsit a témára.

A háttérben a vetítés ugyanúgy nem kímél minket, ahogy a szöveg sem: péniszeket és pénisz alakú tárgyakat látunk, melyek illusztrálják a négy színész

mondait, vagy éppen párbeszédben állnak velük. De csak az előadás legvégén értem meg, hogy a képek közül valami hiányzott. „Izlandon 1997-ben nyitotta meg kapuit a világ első és máig egyedülálló, kizárólag hímtagokat bemutató múzeuma, ahol a sziget valamennyi emlőse képviselteti magát. Vagyis csak majdnem minden emlőse: egy faj ugyanis hiányzott. A gyűjtemény az emberi szerv nélkül csonka. Ti odaajándékoznátok a péniszeteket egy múzeumnak?” Ez a szöveg áll az előadás ismertetőjében, és e múzeum megidézésével kezdődik és végződik az este. Ám a háttérben vetített képek között ugyancsak nem találunk emberi szervet, vagyis az előadás ugyanúgy nem merte/akarta képileg reprezentálni tárgyát. De mi a baj a fasszal? – teszem fel a kérdést, meg az előadás is, amely egy óra húsz percen próbál erre válaszolni, de sajnos nem százszázalékos sikerrel.

Pedig tényleg elég mozgalmas felolvasó színházat látunk, melyet nemcsak a videók, hanem különböző műfajú zenei betétek színesítenek a Monty Python *Penis Songjától* egészen a rapszámokig. Mind közül a legviccesebb Mohai Tamás rappelése, amely a kicsi farok traumáját dolgozza fel. És van négy férfi színészünk is (Bán János, Menszátor Héresz Attila, Mohai Tamás, Miklós Marcell), akik láthatóan készen állnak arra, hogy kitárulkozzanak, és kicsit beszéljenek arról, mi nyomja a lelkiüket, vagy hogy némi önróniát gyakorolva szórakozzanak magukon velünk együtt. És bár négy generáció egy-egy szereplője beszél hozzánk a színpadról, felvetett problémáik inkább tűnnek általánosnak, mint életkorhoz köthetőeknek.

A *Férfivallomásokkal* a legnagyobb probléma az,